

собів - здійсненням нагляду за кількісними показниками фінансових установ, предметом якого є наступні економічні нормативи, які є спільними для всіх вітчизняних фінансових установ, а саме: нормативи капіталу, нормативи ліквідності, нормативи кредитного ризику, нормативи інвестування.

НБУ є зараз єдиним державним регулятором, який майже у повному обсязі виконує функції із господарсько-правового регулювання за відповідними фінансовими установами – банками та деякими фінансовими установами. Але створення єдиного мегарегулятора на ринках фінансових послуг у вигляді НБУ не є панацеєю для вирішення проблем щодо державного регулювання на ринку фінансових послуг. На нашу думку, було б доречним виокремлення компетенції щодо здійснення пруденційного нагляду у більш технічно підготовленого регулятора та пристосованого до виконання такої функції з точки зору господарсько-правового регулювання ринків фінансових послуг. Його метою повинна стати підтримка фінансової стабільності окремих фінансових установ, а також недопущення появи чи нівелювання системних ризиків. Було б доречним, якби цей орган передбачав би різні підходи щодо здійснення нагляду за платоспроможними та неплатоспроможними учасниками ринків, а також, особливо за фінансовими установами, які як залучають кошти, так і позичають.

Література:

1. Клименко О. В. Розвиток системи регулювання ринків небанківських фінансових послуг в Україні. *Економіка України*. 2014. 5. С. 58–69.
2. Полухович В. І. Державне регулювання фондового ринку України: господарсько-правовий механізм : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012. 337 с.

III ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВЕДЕННЯ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ. ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

Гетьман А. П.,

*д.ю.н., професор, професор кафедри екологічного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
дійсний член (академік) НАПрН України,
провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

Анісімова Г. В.,

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
зам. директора з наукової роботи*

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ Й ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО- РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

Сталий соціально-економічний розвиток України тісно пов'язаний і залежить від ефективності функціонування її господарського комплексу. Звісно, за таких умов одночасно задовольняються зрос-

таючі матеріальні й духовні потреби населення, необхідно забезпечувати раціональне й екологічно безпечне господарювання і збалансоване використання природних ресурсів, створювати сприятливі умови для здоров'я людини, збереження і відтворення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва [9]. Зміцнення економічного потенціалу України можливе лише тоді, коли будуть виконуватися завдання і відбуватися рух у напрямках, визначених національною інноваційною й екологічною політикою як пріоритетних, раціонально використовуватимуться енергетичні природно-ресурсні можливості.

В умовах сьогодення державна екологічна політика розглядається як суверенне право незалежної країни, складова національної політики держави, інтегрований чинник соціально-економічного піднесення України, який сприяє забезпеченню переходу до сталого розвитку економіки, запровадженню екологічно збалансованої системи природокористування, охорони, відтворення, дотримання вимог екологічної безпеки населення та територій. Безумовно, державна екологічна політика (як і будь-яка складова державної політики, в тому числі й інноваційна) – це система правових, організаційних, економічних, соціальних, ідеологічних та інших заходів держави, які вживаються задля збереження безпечного довкілля для існування живої і неживої природи, захисту життя і здоров'я населення, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорони, раціонального використання і відтворення природних ресурсів. Варто додати, що конституційні засади як екологічної, так і інноваційної політики закріплені у статтях 16 й 54 Основного Закону.

Науковці вважають, що національна інноваційна політика держави як частина економічної тісно пов'язана із процесами забезпечення економічної безпеки країни, оскільки спрямована не тільки на створення умов для стабільного розвитку, а й на віднайдення таких господарських механізмів, що здатні утримувати інноваційну сферу від можливого розбалансування. Спираючись на це, її доцільно розглядати у вузькому й широкому сенсі. Так, у першому випадку вона розуміється як комплекс заходів і засобів, що застосовує держава задля створення умов сталого розвитку економіки, заснованої на інноваційних підходах й орієнтованої на розробку і впровадження інноваційних про-

дуктів і технологій, а у широкому – комплекс взаємопов'язаних правових, економічних, організаційних й інституційних засад регулювання інноваційних процесів, що максимально відповідає потребам економіки країни і закладає передумови для підвищення рівня її конкурентоспроможності й інноваційності [2, с. 50–51].

Зупинимося на цьому детальніше. Оскільки Україна – енергозалежна країна, то в умовах сталого розвитку її першочерговим завданням виступає подолання енергетичної кризи. Саме інновації, пов'язані з високотехнологічним виробництвом, екологічно збалансованим використанням природно-ресурсного потенціалу, забезпеченням екологічної безпеки, вжиттям заходів із ресурсозаміщення (на відновлювальні джерела енергії), сприяють захисту публічних інтересів держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

З огляду на це при розробці інноваційних засад реформування енергетичної галузі законодавці і науковці орієнтуються на: енергоефективність, формування конкурентних енергетичних ринків, диверсифікація енергопостачання, збільшення в енергетичному балансі частки альтернативних джерел енергії і видів палива. При цьому слід пам'ятати, що правовою основою визначення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності виступають Конституція України, закони України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та інші нормативно-правові акти, що регулюють відносини у цій сфері.

Як уже вище було сказано, захист публічних інтересів держави від зовнішніх і внутрішніх загроз можливий, зокрема, завдяки запровадженню інновацій, пов'язаних із екологічно збалансованим використанням природно-ресурсного потенціалу. Отже, варто вказати, що природно-ресурсний потенціал України – це основа її економічного розвитку, складова ресурсного потенціалу. Крім того, він як наукова категорія є об'єктом дослідження різних наук (природничих, соціальних, економічних, юридичних та ін.), а найчастіше застосовується вченими-регіоналістами, які, у свою чергу, під природно-ресурсним

потенціалом розуміють сукупність природних ресурсів і природних умов, які характерні певному географічному регіону і забезпечують задоволення економічних, екологічних, соціальних та інших потреб суспільства [12, с. 138]. Зокрема, до його складу фахівці включають: земельні ресурси, запаси лісових, водних ресурсів, призначених для використання в господарських цілях, а також запаси мінерально-сировинних ресурсів, тобто (а) природні ресурси (компоненти навколишнього природного середовища, що використовуються в матеріальному виробництві та у невиробничій діяльності), й (б) природні умови, тобто елементи навколишнього природного середовища, які безпосередньо не задіяні в суспільному виробництві.

Виходячи з еколого-правової доктрини, природні об'єкти як невід'ємні компоненти навколишнього природного середовища виступають джерелом задоволення різних інтересів людини й утворюються, зокрема, з природних ресурсів. Природні ресурси, у свою чергу, – джерело споживання, задоволення низки економічних потреб, у тому числі й енергетичних. Отже, коли йдеться про охорону довкілля й раціональне використання природних ресурсів, то слід розуміти, що охороняється певний природний об'єкт, а використовується – природний ресурс. Загальновідомо, що за походженням і природними властивостями виділяють: мінеральні ресурси (корисні копалини), земельні, водні, біологічні (зокрема, лісові), агрокліматичні (сонячне тепло, світло, опади), ресурси енергії природних процесів (енергія сонця, вітру, землі), а також рекреаційні (вони поєднують у собі різні види ресурсів). Відповідно до цього до джерел енергії належать енергетичні природні ресурси: (а) відтворювальні джерела енергії (біопаливо, сонце, вітер, гідроенергетика, енергія приливів і відливів, геотермальна енергія тощо) й (б) невідтворювальні мінеральні природні ресурси (вугілля, нафта, газ та ін.).

Складне економічне становище України з часу набуття незалежності значною мірою зумовлене відсутністю власних дешевих джерел енергії. Єдиним на сьогодні виходом з такої ситуації є розвиток нових енергетичних технологій, що базуються на значних запасах в Україні кам'яного і бурого вугілля, багатих органікою сланців («сланцевий газ»), торфу тощо, і нарощування обсягів використання

нетрадиційних і альтернативних джерел енергії [7], тобто сонячної, вітрової, геотермальної, гідротермальної, аеротермальної енергії, енергії хвиль та припливів, гідроенергії, енергії біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів (відтворювальних), а також доменних та коксівних газів, метану, дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів (вторинні енергетичні ресурси) [6].

Розглянувши ключові поняття, перейдемо до законодавчої бази. Так, згідно із Законом України «Про альтернативні види палива» від 14.01.2000 р. № 1391-XIV ними є тверде, рідке й газове паливо, яке вважається альтернативою відповідним традиційним видам палива і яке виробляється (видобувається) з нетрадиційних джерел і видів енергетичної сировини [5]. У цьому Законі також наведено визначення поняття «нетрадиційні джерела і види енергетичної сировини» – сировина рослинного походження, відходи, тверді горючі речовини, інші природні і штучні джерела й види енергетичної сировини, у тому числі нафтові, газові, газоконденсатні і нафтогазоконденсатні вичерпні, непромислового значення й техногенні родовища, важкі сорти нафти, природні бітуми, газонасичені води, газогідрати тощо, виробництво (видобуток) і переробка яких потребує застосування новітніх технологій і які не використовуються для виробництва (видобутку) традиційних видів палива.

З урахуванням цього Кабінетом Міністрів України прийнято розпорядження «Про затвердження плану заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 р. про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії та якою вносяться зміни до, а в подальшому скасовуються Директиви 2001/77/ЄС та 2003/30/ЄС» від 03.09.2014 р. № 791-р [8]. Виходячи з положень цього акта інновація і стабільна конкурентоспроможна політика в галузі енергетики дозволяє досягти економічного зростання, хоча у більшості випадків виробництво енергії з відновлюваних джерел залежить від місцевих і регіональних малих чи середніх підприємств (МСП). Досягнення цілей, визначених цією Директивою, вимагає від Співтовариства та держав-членів надати значні фінансові ресурси на проведення до-

сліджень і розвиток технологій, пов'язаних із відновлюваною енергією. Зокрема, на Європейський інститут інновації та технології покладено обов'язок зробити цей рівень пріоритетом. Держави-члени, у свою чергу, могли б заохочувати місцеві й регіональні органи влади встановлювати цілі, які виходили б за рамки національних, а також залучати їх до розробки національних планів дії у сфері відновлюваної енергії й підвищення поінформованості щодо переваг, які надає енергія, видобута з відновлюваних джерел.

Відповідно до Закону України «Про приєднання до Статуту Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA)» від 05.12.2017 р. № 2222-VIII «відновлювана енергія» означає всі види енергії, які отримуються з відновлюваних джерел екологічно раціональним способом та які, *inter alia*, зокрема охоплюють: 1) біоенергію; 2) геотермальну енергію; 3) гідроелектроенергію; 4) енергію океану, у тому числі, *inter alia*, енергію припливів і відливів, енергію хвиль і теплову енергію океану; 5) сонячну енергію, а також 6) енергію вітру (ст. III) [10]. Участь України в IRENA сприятиме доступу нашої країни до пільгових кредитів й отриманню нею рекомендацій щодо удосконалення законодавства у галузі відновлюваної енергетики. Приєднання до Статуту – це черговий крок до одержання чистої, безпечної енергії, що сприятиме зменшенню залежності економіки України від імпорту традиційних енергоносіїв і підвищенню ефективності споживання паливно-енергетичних ресурсів.

Зауважимо, що використання відновлювальних джерел енергії є об'єктивною необхідністю для України. По-перше, це дозволить зменшити концентрацію парникових газів в атмосфері, що сприятиме стабілізації кліматичної системи й забезпечить сталий, безпечний і м'який перехід до екологічно чистої економіки; по-друге, ефективне використання технологій відновлюваної енергії веде до економічного зростання і, по-третє, дає змогу забезпечити децентралізований доступ до енергії; по-четверте, зменшить ризик настання негативних наслідків для здоров'я, до яких може привести використання викопних видів палива і традиційної біомаси тощо.

Формування й подальший розвиток енергетичного сектору економіки відбувається відповідно до розпорядженням Кабінету Міні-

стрів України 18.08.2017 р. № 605-р., яким схвалено Енергетичну стратегію України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [1] (далі – ЕСУ). ЕСУ розроблено в контексті Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», затвердженої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5, яка, зокрема, передбачає реформування енергетики та реалізацію програми енергоефективності в межах визначеного вектора подальшого розвитку. ЕСУ враховує положення Паризької угоди [4] щодо консолідованих заходів із протидії процесу глобального потепління на Землі, зміни клімату. Маємо констатувати, що Україна взяла на себе зобов'язання скороти викиди приблизно на 70 %. Разом із цим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р схвалено Концепцію реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 р. [3].

До наведеного додамо, що природно-ресурсний потенціал як динамічна категорія і невід'ємна складова державної політики, орієнтованої на інноваційну модель економічного розвитку країни, знає суттєвих змін під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Крім того, і про це вже йшлося, конкурентоспроможності держави залежить не лише від природно-ресурсного потенціалу, а перш за все від ефективності його використання в економічному секторі, можливості активного запровадження інновацій. Світовий досвід підтверджує, що передові позиції за рівнем технологічного й соціально-економічного розвитку займають держави, в яких створено розгалужену інноваційну інфраструктуру, що сприяє науково-технологічному інноваційному розвитку, чого зараз дуже бракує нашій державі.

Література:

1. Енергетична Стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80> (дата звернення: 28.03.2018).
2. Концептуальні засади правового забезпечення інноваційної політики України : монографія / Д. В. Задихайло, Г. П. Клімова, Л. С. Шевченко та ін.; за ред. Д. В. Задихайла. Харків : Право, 2014. 464 с.

3. Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 р. : розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249573705> (дата звернення: 28.03.2018).

4. Паризька угода від 12.12.2015 р., ратифікована Законом України від 14.07.2016 р. № 1469-VIII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_161 (дата звернення: 28.03.2018).

5. Про альтернативні види палива : Закон України від 14.01.2000 р. № 1391-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1391-14> (дата звернення: 16.04.2018).

6. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20.02.2003 р. № 555-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/555-15> (дата звернення: 16.04.2018).

7. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року : Закон України від 21.04.2011 № 3268-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/card/3268-17> (дата звернення: 19.04.2018).

8. Про затвердження плану заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 р. про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії та якою вносяться зміни до, а в подальшому скасовуються Директиви 2001/77/ЄС та 2003/30/ЄС : розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 р. № 791-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/791-2014-%D1%80#n8> (дата звернення: 16.04.2018).

9. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення: 22.04.2018).

10. Про приєднання до Статуту Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_j02 (дата звернення: 16.04.2018).

11. Руденко В. П., Руденко С. В. Оцінка міри своєрідності (унікальності) структури природно-ресурсного потенціалу природних регіонів України. URL: http://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ_2015_1_27-32.pdf (дата звернення: 19.04.2018).

12. Топчієв О. Г. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики : навч. посібн. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчиков, В. В. Яворська. Херсон : ОЛДІ- ПЛЮС, 2015. 372 с.

Геков Максим Віталійович,
студент ІПКДОЮ 3 курсу, 12 групи,
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ НАДАННЯ ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Право на доступ до екологічної інформації гарантоване громадянам Конституцією України та міжнародними нормативно-правовими актами, як-то: Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція від 06.07.99) та ін. законами України. Маємо констатувати, не зважаючи на те, що окреслене питання неодноразово привертало увагу науковців, все ж таки воно залишається недостатньо вивченим.

Про актуальність для юридичної науки проблематики правової визначеності, законодавчого утвердження, забезпечення екологічних прав громадян свідчить рівень наукової розробки та інтерес учених-правників, що знайшло відображення у працях В. І. Андрейцева, Г. І. Балюка, Т. В. Чубарук, Т. М. Слінько та інших. Згідно ст. 10 Закону України «Про інформацію» одним із різновидів інформації є інформація про стан довкілля (екологічна інформація) [1]. У ст. 4 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» зазначено, що громадяни мають право на достовірну і своєчасну інформацію про стан свого здоров'я, здоров'я населення, а також про наявні та можливі фактори ризику для здоров'я та їх ступінь [4].

Стаття 50 Конституції України гарантує кожній людині право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, та право на її поширення. Принципово важливою та вагомою у цій нормі є імперативна заборона засекречування інформації про стан довкілля («така інформація ніким не може бути засекречена») [2].